

In dit nummer onder andere:

☐	Straetse en Vaertse twisten, door Jan van Iersel	pag. 2
☐	Genealogiewerkgroep	pag. 2
☐	Spek de clubkas	pag. 3
☐	Nederland legt steeds meer tradities vast	pag. 3
☐	Erfgoedwet door Tweede Kamer aangenomen	pag. 3
☐	Monumentennieuws uit eigen omgeving (H. Eik Oirschot en AaBe Tilburg)	pag. 4
☐	Landelijk: Bomenregister en Monumentenlijst	pag. 5
☐	Agenda komende periode	pag. 5

Oproep deelnemers voor Loonse Dorpskwis

Wie vindt het leuk om in een team van 10 -12 mensen deel te nemen aan de 2^e Loonse Dorpskwis?

De heemkundekring zoekt versterking in het bijzonder van mensen die opdrachten in ons dorp kunnen uitvoeren. Daarnaast zoeken wij een teamcaptain die de informatieavond bezoekt, de vragen voor het team in ontvangst neemt en zorgt dat de antwoorden op tijd worden ingeleverd.

Wij zoeken dus enthousiastelingen die goed op de hoogte zijn van alles wat zich in Loon op Zand afspeelt of heeft afgespeeld: duizendpoten die veel dingen tegelijkertijd kunnen en tijdens de kwisavond op zaterdag 10 oktober tijdens het uitvoeren van de eigen opdracht ook anderen met de vragen en antwoorden in het team kunnen ondersteunen.

Iedereen mag deelnemen en hoeft niet per se lid te zijn van de heemkundekring. Een universitaire of HBO-opleiding is absoluut niet nodig, wel is het handig als u met een computer overweg kunt en ook de weg weet op het web. Heeft u of een van uw gezinsleden of familieleden interesse, meld u zich dan aan bij Theo

Schroemges, onze secretaris:

secretaris@heemkundekringloonoptsandt.nl

Alles vindt plaats in onze eigen werkruimte aan de Klokkelaan en natuurlijk zorgt de heemkundekring ervoor dat het u deze avond aan niets ontbreekt. □

Dorpswandeling met de heemkundekring

Ook dit jaar wandelen we weer met Jan Vera door Loon op Zand: op 8, 15 en 22 augustus.

De wandelingen starten vanaf Het Witte Kasteel om 10.00 uur.

Hiermee omzeilen we de zomerse hitte op het midden van de dag. De kerk is niet opgenomen in de wandeling; we willen dit jaar méér laten zien en vertellen over Loon op Zand. Tijdens Open Monu-

mentendag (12 september) is er wel gelegenheid om de kerktoren te beklimmen.

Leden kunnen gratis deelnemen en niet-leden betalen € 2,50 p.p..

Het aantal deelnemers mag uit veiligheidsoverweging niet hoger zijn dan 25 en daarom is aanmelden vooraf verplicht: een e-mail naar het secretariaat: secretaris@heemkundekringloonoptsandt.nl of een telefoontje (06-44416825) is voldoende. □

Straetse en Vaertse twisten

De jaren 1840-1856 kunnen in de geschiedenis van de gemeente Loon op Zand worden beschouwd als de periode van de 'Straetse en Vaertse twisten' met als hoogtepunt de alom bekende verplaatsing van het raadhuis van Loon op Zand naar Kaatsheuvel in 1853. Dit leidde tot 'oproerige bewegingen' die het inroepen van de militaire macht noodzakelijk maakten. Zo werd de 'raadhuiskwestie' landelijk nieuws.

Begrijpelijkerwijs heeft deze korte doch heftige aanvaring met het openbaar gezag in de plaatselijke geschiedschrijving altijd veel aandacht gekregen, echter alle tot nu toe verschenen publicaties zijn uitsluitend gebaseerd op slechts één bron: het gemeentearchief van Loon op Zand.

Door recent onderzoek in de archieven van het Brabantse provinciebestuur en van de rijksoverheid in Den Haag is een vollediger beeld ontstaan, niet alleen van de raadhuisverplaatsing zelf, maar ook van de voorgeschiedenis teruggaande tot 1840. In dat jaar verzocht een aantal inwoners van het Vaartskwartier (Kaatsheuvel) om afscheiding van het Straatskwartier (Loon op Zand). Het verzoek werd afgewezen: Kaatsheuvel moest samen met Loon op Zand verder en werd géén zelfstandige gemeente. Vervolgens ontstond in Kaatsheuvel groot ongenoegen over de aanleg van een provinciale straatweg tussen Tilburg en Waalwijk, die - ondanks een hoge financiële bijdrage van de

gemeente - Kaatsheuvel links liet liggen. De treurnis en woede hierover in dat 'gehucht' vormde een voedingsbodem voor de gebeurtenissen in de daaropvolgende jaren, resulterend in de nieuwbouw van een raadhuis in Kaatsheuvel en de sloop van het oude raadhuis in Loon op Zand.

De resultaten van dit archiefonderzoek zullen de komende twaalf maanden in acht afleveringen verschijnen op de website van vrijetijdshistoricus Jan van Iersel: <http://www.janvaniersel.nl> (zie onder 'Loons bestuur').

Ter introductie begint de eerste aflevering met een geschrift, getiteld *Nog iets*, over de Loonse raadhuiskwestie, dat in 1853 in Leiden werd uitgegeven, geschreven door ene 'Den J... van D.....', die erg goed van de plaatselijke situatie op de hoogte moet zijn geweest. Toch waagt hij zich niet aan een antwoord op de vraag wie van de partijen in Loon op Zand en Kaatsheuvel gelijk heeft: 'Intusschen, ik antwoord niet.'

Zo de lezer al geneigd mocht zijn om een van beide bevolkingsgroepen aan te wijzen als de partij aan wiens zijde het gelijk is, dan verdient het aanbeveling om dat oordeel op te schorten totdat hij of zij kennis heeft genomen van de na deze eerste aflevering te publiceren volgende serie van zeven artikelen over de Straetse en Vaertse twisten.

Jan van Iersel

Genealogiewerkgroep

Na de kick-offbijeenkomst op 16 maart en een korte introductie van het computerprogramma Hazadata zijn we op 13 april met twaalf aspirant-genealogen begonnen om ons Loons voorgeslacht vast te leggen.

Om de twee weken, op maandagavond, komen we bij elkaar in de Kletterenhoef. We zijn nog een beetje zoekende maar ondertussen beginnen we aardig onze weg te vinden.

De een is bezig om de eigen stamboom uit te zoeken, de ander om de door hem verzamelde gegevens met ons te delen en in Hazadata in te brengen. En weer een ander zoekt in het archief naar de bronnen.

Het enige minpuntje is (en daar hebben alle werkgroepen die met Hazadata werken mee te maken) dat we tegen de beperkingen van Hazadata aanlopen.

Voor meer informatie over de genealogiewerkgroep, waaronder de bijeenkomstdata: bezoek onze website. □

Secretariaat heemkundekring:

Theo Schroemges, Scorpius 7,
5175 XM Loon op Zand. Tel. 363030. Email:
secretaris@heemkundekringloonoptsandt.nl

Spek de clubkas

In het najaar kunnen verenigingen weer deelnemen aan de grote sponsoractie van de Rabobank "spek de clubkas". Voor onze kring is het belangrijk dat wij dit jaar weer deelnemen.

Alle inwoners van Loon op Zand, die een rekening hebben bij de Rabobank, kunnen hun stem uitbrengen op de heemkundekring. Iedere stem levert ons een geldbedrag op. Om te mogen stemmen dient men echter wel lid te zijn van Rabobank. Door deze vroegtijdige aankondiging stellen wij u in de gelegenheid om uw lidmaatschap van de Rabobank te regelen, als u dit nog niet heeft. Het lidmaatschap is gratis en is gemakkelijk aan te vragen op de website van de bank.

Als het niet lukt, helpen wij u graag, maar laat het ons dan even weten. □

Nederland legt steeds meer tradities vast

In Nederland groeit de belangstelling voor het vastleggen en doorgeven van culturele tradities. Er komen bijvoorbeeld steeds meer gebruiken op de Nationale Inventaris Immaterieel Cultureel Erfgoed te staan. Metworstrennen en heggenvlechten zijn de nieuwe oude tradities die zijn erkend en op de lijst staan.

Tradities belangrijk

"De man die veertig jaar geleden metworstkoning was, heeft nu nog steeds status in Boxmeer", zegt directeur Ineke Strouken van het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed. Ze wil daarmee aangeven dat tradities belangrijk zijn. "Ze geven een gemeenschap identiteit en ze kleuren het land." Nederland telt er meer dan tienduizend.

Sinds 2012 bestaat in Nederland de Nationale Inventaris Immaterieel Cultureel Erfgoed, ofwel erfgoedlijst van Unesco. Daarop komen de komende jaren naar verwachting ongeveer 2000 tradities te staan. Voorbeelden daarvan zijn gebruiken als de sinterklaasviering, het bloemencorso, processies en oude spelen zoals het metworstrennen. Dat is een afvalrace met paarden, bereden door

uitsluitend ongehuwde jongemannen. De winnaar, de metworstkoning, krijgt als prijs onder meer een halve varkenskop en een halve ton bier.

"Voordat een traditie op de erfgoedlijst komt, moeten mensen aan de hand van een erfgoedzorgplan laten zien hoe ze de gewoonte willen doorgeven en levend willen houden", licht Strouken toe. De mensen die een zorgplan indienen, krijgen er geen geld voor. "Het gaat puur om de erkenning van een gewoonte, vaak al eeuwen oud, maar soms ook weer aangepast aan de tijd."

Erkenning

De erkenning van het erfgoed is volgens Strouken precies waarom de belangstelling voor het vastleggen van gewoontes zo toeneemt. "Tradities bestaan natuurlijk al heel lang, maar ze waren nog niet allemaal zo duidelijk zichtbaar. Dat worden ze met die lijst nu wel." Het volkscentrum erkent jaarlijks gemiddeld rond de 25 tradities.

"Het hoeft geen zoete lijst te zijn. Ze mogen ook best een beetje schuren, zoals Zwarte Piet en vuurwerk", zegt Strouken. Eén van de meest verrassende tradities vindt ze de openluchtmiss Sjaasbergank in Valkenburg, uit 1758. "Daaraan vooraf gaan processies en na de mis is het kermis. Wat je dan ziet is een schilderij van Pieter Bruegel."

Erfgoedstem 19 maart 2015

Erfgoedwet unaniem aangenomen door Tweede Kamer

Tijdens de stemming in de Tweede Kamer is de Erfgoedwet op 16 juni 2015 met algemene stemmen aangenomen. Dit is een belangrijke stap naar de verwachte inwerkingtreding van het wetsvoorstel op 1 januari 2016. Na de zomer dit jaar volgt de behandeling in de Eerste Kamer.

De instandhoudingsplicht van een rijksmonument is een van de elementen die in de Erfgoedwet worden opgenomen. De nu vastgelegde instandhoudingsplicht volgt de bestaande praktijk. Het is de verplichting om een rijksmonument zodanig te onderhouden dat instandhouding gewaarborgd is.

Naast het wetsvoorstel konden verschillende amendementen en moties rekenen op een meerderheid. Een van de amendementen betrof het zorgvuldig afstoten van cultuurgoederen in overheidsbezit. Onderdeel van het wetsvoorstel dat naar de Eerste Kamer gaat is het bekend maken van een voornemen om een cultuurgoed af te stoten en een termijn van 13 weken tussen het moment dat een overheid de minister op de hoogte stelt van een afstoting en de daadwerkelijke afstoting.

Erfgoedstem 18-6-2015

De tekst van de nieuwe Erfgoedwet kunt u vinden op: www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/erfgoed/

Openingstijden De Kletterenhoef

De normale openingstijden (behalve op feestdagen) van onze werkruimte zijn:

- *Dinsdag: 9.00-12.00 uur;
Bovendien op de eerste en derde dinsdag van de maand: 13.30-16.00 uur;*
- *Woensdag: 13.30-16.00 uur;*
- *Donderdag: 13.30-16.00 uur. □*

Monumentennieuws uit onze omgeving

Kapel H. Eik staat er weer, ondanks Haagse bestuurders

Bestaat er in het dichtbevolkte Nederland zoiets als *the middle of nowhere*? Het lijkt er wel op, ook al ben ik niet ver van flinke plaatsen als Tilburg en Eindhoven. Wie in het kleine Spoordonk het bord 'Heilige Eik' volgt, wordt een landweggetje opgestuurd. Dat gaat maar door langs eeuwenoude boerderijen.

Een smalle brug leidt naar een bos en daarna moet je nog over een slingerpad.

Lommerrijk

Kortom: wie bedevaartsoord Kapel van de Heilige Eik wil bezoeken, moet er zeker wel wat voor doen. Maar dan heb je ook wat. Tussen lommerrijke lanen en groen lover staat het er dan: een spierwit kapelletje. Het ziet er wat apart uit. Het doet on-Nederlands barok aan, maar het heeft een bijna oud-Hollands trapgeveltje. Bidden doen ze hier al sinds 1406. Ooit zou hier een Mariabeeld aan een eik te hebben gehangen, zo vertelt een legende. De kerkgangers vonden de plek kennelijk te afgelegen, dus verplaatsten ze het naar een kerk in het naburige Middelbeers. Daar was het beeld het niet mee eens en ging terug naar zijn oude plek. Een wonder! Sindsdien is het hier een bedevaartsoord.

Met de grond gelijk

Tijdens de Tachtigjarige Oorlog brachten bewoners van Oirschot het beeld naar de kerk in die plaats. Daar staat Maria nog steeds; Oirschot is blijkbaar leuker wonen dan Middelbeers. Maar de bedevaartplaats bleef, ook al werd het kapelletje later met de grond gelijk gemaakt op last van de Staten-

° *Kapel van de H. Eik in Spoordonk*

Generaal in Den Haag, inclusief de eeuwenoude eik.

In de negentiende eeuw, toen het katholieke geloof in Nederland in opkomst was, verrees op de plek een nieuw kapelletje. Een vrolijke, late barokstijl siert sindsdien het dal van de Beerze. Het huidige gebouw dateert uit 1854. De zuilen aan de voorkant zijn ouder en komen van een andere kerk in Oirschot. Nog steeds is het een bedevaartsoord. Op een mooie dag is het ook een pleisterplek voor wandelaars. Nu is de rijksoverheid een stuk aardiger voor de kapel; die staat nu gewoon op de Rijksmonumentenlijst.

Monumentje 16-5-2015

Drone legt cultuurhistorisch erfgoed AaBe in Tilburg vast

Aangetast door de tand des tijds: de AaBefabriek in Tilburg. De oude tex-

tielfabriek aan de Fatimastraat wordt momenteel omgebouwd tot een modern winkelcentrum. Wout van de Wouw vloog met zijn drone over het complex heen en legde het cultuurhistorisch erfgoed in schitterende beelden vast. (Zie: You Tube; intypen: AaBe Wouw)

In zo'n 4,5 minuut wordt de kijker meegenomen naar de fabriekshallen waar het zonlicht via tientallen gebroken ruiten de betonnen vloer raakt. Vanuit

de lucht is prachtig te zien hoe fier de metershoge schoorsteen ogenschijnlijk tot aan de hemel reikt. Een open dak geeft een doorkijkje in de hallen waar de wollenstoffen en wollendekens jarenlang werden gemaakt.

Adolf van den Bergh

De hele twintigste eeuw was de wollenstoffenfabriek van Adolf van den Bergh een bekende naam in Tilburg. Aan het eind van de eeuw werd het minder. Het textiel verdween naar landen waar goedkoper kon worden geproduceerd. In 1996 ging deze fabriek dicht. AaBe vertrok naar de Posthoornstraat totdat in 2008 het doek definitief viel. Vorig jaar werd het eerste gedeelte van het winkelcentrum geopend. Volgend jaar moet de restauratie van fase twee klaar zijn.

Erfgoedstem 21-5-2015

Landelijk Register van Monumentale Bomen vanaf 5 juni online

Op 5 juni is de website van het Landelijk Register van Monumentale Bomen geopend:

www.monumentalebomen.nl

In het register staan op dit moment circa 15.000 bomen, lanen en boomgroepen. Op de website is te zien waar de monumentale bomen staan. De basisgegevens van de boom zijn te vinden en vaak zijn foto's van de boom aan te klikken. In het Landelijk Register van Monumentale Bomen zijn bomen opgenomen die volgens de Bomenstichting van nationaal belang zijn. In veel gevallen gaat het om bomen met een hoge leeftijd gecombineerd met een bijzondere schoonheid of zeldzaamheids-waarde, of een beeldbepalende functie voor de omgeving.

Er zijn drie voorwaarden waaraan bomen moeten voldoen om in het Landelijk Register van Monumentale Bomen te worden opgenomen:

1.

De boom heeft een minimale leeftijd van 80 jaar.

2.

De boom dient voldoende gezond te zijn en een levensverwachting te hebben van minimaal 10 jaar.

3.

De boom moet verder voldoen aan één van de volgende criteria:

- de boom is beeldbepalend voor de omgeving;
- de boom is cultuurhistorisch waardevol: de standplaats is een belangrijke plek in de lokale geschiedenis;
- de boom is dendrologisch waardevol: het betreft een zeldzame soort of variëteit;
- de boom is natuurwetenschappelijk of ecologisch waardevol, bijvoorbeeld een moederboom of een boom die bijzondere planten of dieren herbergt;
- de boom heeft zeldzaamheidswaarde vanwege de omvang, hoogte, of ouderdom of de boom is anderszins opvallend in provinciaal of landelijk perspectief.

Erfgoedstem 4 juni 2015

Aantal gebouwde rijksmonumenten op 31-5-2015

Groningen	2556
Friesland	4157
Drenthe	1289
Overijssel	3939
Flevoland	81
Gelderland	6263
Utrecht	5494
Noord-Holland	14033
Zuid-Holland	9166
Zeeland	3675
Noord-Brabant	5835
Limburg	5341
Totaal	61829

Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed Monumentenregister. □

Nieuwsflitsen 2015

	verschijnt op	kopij inleveren t/m
Nr. 6	1 september	20 augustus
Nr. 7	1 november	20 oktober

Het Bestuur van Heemkundekring 'Loon op 't Sandt' en de redactie van Nieuwsflitsen wensen de leden, die op vakantie gaan, veel zon en ontspanning en de leden, die thuis blijven, een gezellige tijd in Loon op Zand en omstreken! □

Agenda heemkundekring 'Loon op 't Sandt' voor de komende periode

8, 15 en 22 augustus

Historische dorpswandeling met Jan Vera;

9 september 19.30 uur

Ledenvergadering bij Gilde St. Hubertus, Klokkelaan 21;

12 september

Open Monumentendag

23 september

Lezing door Birgit Mommers en Luran Toorians;

26 september

Busexcursie naar museum Wasserburg in Anholt;

31 oktober en 1 november

Tentoonstelling Bidprentjes in De Venloene;

12 november

Lezing in ServiceResidentie Molenwijk. □

